РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Ани Христова Епитропова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен **„доктор“**

по: област на висше образование . 1. Педагогика, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по (Методика на обучението в детската градина и началното училище по родинознание и природознание)

докторска програма: „Методика на обучението в детската градина и началното училище по родинознание и природознание“

Автор: *Николина Петрова Гаврилова*

Тема: *Стимулиране на детската креативност чрез откривателско учене в занимания по интереси в начална училищна възраст*

Научен ръководител: *проф. д-р Илиана Христова Мирчева*, СУ „Св. Климент Охридски“

1. Общо описание на представените материали

Представеният от Николина Гаврилова комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“ и Правилника за прилагане на ЗРАС и включва следните документи: автобиография, диплома за висше образование с приложение, дисертационен труд, автореферат, научни трудове (четири броя), декларация за авторство. Допълнително ми бяха предоставени по административен път: заповед на Ректора за зачисляване в докторантура; заповед на Ректора за отчисляване с право на защита; удостоверение за положени изпити от индивидуалния план; протокол за проверка на оригиналността на дисертационния труд и справка за изпълнение на наукометричните изисквания. Прави добро впечатление прецизността, с която материалите по процедурата са систематизирани и представени.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката Николина Гаврилова е утвърден специалист с дългогодишен професионален опит в системата на образованието и публичната администрация, обхващащ както педагогическа, така и управленска и експертна дейност. Професионалният ѝ път преминава

през позиции на начален учител, старши експерт в регионалното управление на образованието, заместник-директор и директор на училище, както и преподавател във висше училище. В последните години тя заема експертни позиции на национално ниво, включително в Националния инспекторат по образованието, Столична община и Министерството на електронното управление, където участва в разработването, мониторинга и оценката на образователни политики и системи за качество. Паралелно с това докторантката има активен принос в проектна и изследователска дейност, включително разработване на образователни ресурси и участие в научни проекти. Нейната академична подготовка, придобита в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и богатият ѝ практически опит създават стабилна основа за провеждане на самостоятелно научно изследване в областта на методиката на обучението.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертационния труд е безспорно актуална в контекста на съвременните образователни политики и изследвания, които подчертават значението на креативността като ключова компетентност за двадесет и първи век. В научен план актуалността произтича от необходимостта креативността да се разглежда като педагогически конструкт, който може целенасочено да се развива, което се подкрепя от международни изследвания и доклади на организации като Организацията за икономическо сътрудничество и развитие и Организацията на обединените нации за образование, наука и култура. Особено значима е ориентацията към т.нар. „училищна“ креативност, която съответства на реалните условия на училищната практика и на възрастовите особености на учениците в началния етап.

В научно-приложен аспект актуалността се засилва от необходимостта от ефективни педагогически стратегии, като откривателското учене, доказано в изследванията като подход, стимулиращ активното познавателно участие и творческото мислене. Анализът на българския образователен контекст разкрива противоречие между нормативно заложените цели и ограничените възможности за тяхното реализиране в задължителното обучение, което обосновава избора на заниманията по интереси като подходяща среда. Поставените цели и задачи са логично изведени от тези дефицити и осигуряват възможност за постигане на значими научни и практически резултати.

4. Познаване на изследвания проблема

Докторантката демонстрира задълбочено и системно познаване на състоянието на изследвания проблем, което ясно се откроява в подбора и анализа на използваната научна литература. Библиографският апарат е богат и концептуално добре структуриран, включващ 113 източника на български и английски език, сред които се открояват утвърдени и широко ци-

тирани автори в областта на креативността, конструктивистки теории за ученето и съвременните педагогически подходи. Това е особено важно, тъй като показва, че докторантката изгражда изследването си върху признати научни парадигми и съвременни теоретични модели, което гарантира неговата научна обоснованост и актуалност.

Прави впечатление умелото съчетаване на класически и съвременни изследвания, което позволява да се проследи развитието на концепцията за креативност и нейното място в съвременното образование. Включването на актуални изследвания и аналитични обобщения (напр. Beghetto, 2021; OECD, 2021) показва ориентация към съвременните тенденции и политики в образованието, свързани с развитието на ключови компетентности. Същевременно присъствието на мета-анализи и критични позиции относно откривателското учене (Hattie, Lazonder, Kirschner и др.) е показател за способност за критично осмисляне на научните дебати, а не за едностранчиво възприемане на определени педагогически подходи.

Особено положително следва да се оцени и включването на български научни източници и нормативни документи, което свидетелства за умение за контекстуализиране на проблема в рамките на националната образователна система и за връзка между теория и практика. Докторантката не се ограничава до описателно представяне на литературата, а извежда съществени противоречия и дефицити, свързани с ограничените възможности за развитие на креативността в рамките на традиционния учебен процес.

Творческото отношение към библиографския материал се проявява най-ясно в разработването на собствена концептуална рамка на изследването. Формулираното работно определение за креативност интегрира водещи теоретични постановки и ги адаптира към спецификата на началната училищна възраст и образователната практика. Допълнително, ясното разграничаване и обосноваване на понятията „творчески процес“ и „творчески продукт“, основано на съвременни модели показва способност за аналитично мислене и за прилагане на научното знание в изследователски контекст.

В обобщение, може да се заключи, че докторантката не само познава състоянието на проблема, но и го интерпретира творчески, като изгражда собствена теоретична позиция. Това е съществен показател за научна зрялост и за способност за самостоятелно провеждане на научно изследване.

5. Методика на изследването

Методиката на изследването е концептуално добре обоснована и напълно съответства на поставената цел и формулираната хипотеза, като осигурява условия за нейното надеждно емпирично проверяване. Използваният педагогически експеримент с A–B–A дизайн позво-

лява проследяване на динамиката на промените и установяване на причинно-следствени връзки между приложената интервенция и развитието на креативността. Подборът на смесен изследователски подход е методологически оправдан, тъй като съчетава количествена измеримост с качествена интерпретация на процесите. Използваните емпирични методи и диагностични инструменти, включително стандартизирания тест за творческо мислене на Торънс и авторските скали, са адекватни на многокомпонентния характер на креативността и позволяват надеждна триангулация на данните. Приложените статистически методи – t-тестове, анализ на прираст и размер на ефекта – са коректно подбрани и дават възможност както за установяване на статистическа значимост, така и за оценка на педагогическата стойност на промените. Изследването би спечелило допълнително в аналитична прецизност при включване на анализ на ковариация, предвид неравностойността на изходните нива на групите, както и на корелационен анализ за разкриване на връзките между креативност, изследователско поведение и мотивация.

Връзката между трета и четвърта глава е ясно изградена и методологически издържана, като авторският модел ОКЗИ-Природа функционира като теоретико-приложна основа за последващия емпиричен анализ. Представеният модел е разгърнат като цялостна педагогическа система с вътрешна логика, основана на цикличен процес от откривателска ситуация, изследване, интерпретация, творческа трансформация и рефлексия, което обяснява наблюдаваните промени в поведението на учениците. Анализът на резултатите в четвърта глава е изключително задълбочен и детайлен, като надхвърля чисто описателното ниво и предлага интерпретация на промените в контекста на педагогическото въздействие. Данните от констатиращия етап показват липса на съществени различия между групите по основните показатели (TTCT_total – общ резултат от теста за творческо мислене на Торънс, и INDEX_research – индекс за изследователско поведение), което създава добра основа за валидност на последващите изводи. В контролния етап се установяват статистически значими разлики в полза на експерименталната група, например по когнитивния компонент ($M = 103.66$ срещу 100.35; $p = .001$), както и по изследователското поведение и творческата продуктивност ($p < .001$), което убедително потвърждава ефекта от интервенцията. Особено ценен е процесуалният анализ, който показва постепенен, натрупващ се характер на промените и разкрива механизмите на въздействие на модела чрез повишена активност, когнитивна гъвкавост и социално взаимодействие. Интерпретацията на резултатите е аргументирана, обвързана с теоретичната рамка и ясно показва как педагогическата интервенция води до развитие на креативността като интегративно качество. Като рецензент давам висока положителна оценка на методика-

та и на анализа на резултатите, тъй като те убедително доказват хипотезата и допринасят за високата научна и приложна стойност на дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се отличава с ясна логическа структура и последователно изградена научна линия, която обединява теоретичен анализ, методологическа обоснованост и емпирична проверка. В първа глава е представена задълбочена теоретична рамка, която демонстрира добро познаване на съвременните научни подходи към креативността и откривателското учене. Втора и трета глава изграждат стабилна връзка между теория и практика чрез разработването и обосноваването на авторски педагогически модел с ясно формулирани механизми на действие. Четвърта глава се отличава с детайлен и аргументиран анализ на резултатите, който надхвърля описателното равнище и осигурява убедителна емпирична подкрепа на изследователската хипотеза. Като цяло използваният емпиричен материал е достоверен, систематично обработен и адекватно интерпретиран, което гарантира надеждността на изведените научни и приложни приноси.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертационният труд впечатлява с ясно очертани и смислово обвързани научни и научноприложни приноси, които не само следват утвърдени изследователски линии, но ги доразвиват и осмислят в нов контекст. Особено ценя факта, че авторът не се ограничава до теоретично описание, а предлага собствена концептуална визия за мястото на откривателското учене в заниманията по интереси, като ги превръща от периферна в същностна образователна среда за развитие на креативността. Приносно е и разгръщането на креативността като многопластов процес, който надхвърля традиционното разбиране за творческо мислене и включва мотивационни, социални и рефлексивни измерения – подход, който демонстрира задълбочено теоретично осмисляне. Считам за особено значимо, че тази теоретична рамка не остава абстрактна, а е последователно „преведена“ в педагогическа реалност чрез разработения авторски модел. Моделът ОКЗИ-Природа не е просто конструкция, а добре обмислена педагогическа система с вътрешна логика и потенциал за реално приложение, което го превръща в един от най-съществените приноси на труда. Впечатлява ме и разработената система за оценка на креативността, която показва стремеж към прецизност и измеримост на иначе трудно операционализируем феномен. Интегрирането на различни диагностични инструменти в единна рамка е още един показател за методологична зрялост и разбиране на сложността на изследвания обект. Емпиричното доказване на ефективността на модела не е формално, а убедително аргументирано чрез ясно проследими и интерпретирани резултати. Особено

важно е, че авторът успява да покаже не просто наличие на промяна, а нейния характер и механизми, което придава дълбочина на изследването. В този смисъл приносите на дисертационния труд имат не само научна стойност, но и реален потенциал за внедряване и развитие в педагогическата практика, което, според мен като рецензент, е най-силното доказателство за тяхната значимост.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикационната активност на докторантката по темата на дисертационния труд е целенасочена и тематично обвързана с изследването. Представени са общо четири научни публикации – три публикувани и една под печат в рецензирано научно списание. Те са реализирани в университетски издания, сборници от научни конференции и специализирано научно списание, като включват както самостоятелни разработки, така и съавторство. Тематично обхващат ключови аспекти на изследването – креативността, откривателското учене и приложението им в заниманията по интереси.

Като рецензент считам, че публикациите адекватно отразяват основните резултати от дисертационния труд – от теоретичното осмисляне на проблема до представянето на емпирични данни. Те са релевантни, научно обосновани и насочени както към научната общност, така и към образователната практика. Публикационната дейност отговаря на националните наукометрични изисквания по брой и място на публикуване. В обобщение, публикациите допринасят за популяризиране и практическо приложение на резултатите от изследването.

9. Лично участие на докторантката

Като рецензент оценявам личното участие на докторантката като изцяло самостоятелно и водещо във всички етапи на дисертационното изследване – от формулирането на проблема и разработването на модела до провеждането на експеримента и анализа на резултатите. Формулираните научни и научноприложни приноси, както и получените резултати, са изцяло плод на нейната самостоятелна научна работа и демонстрират висока степен на академична зрялост и професионална компетентност.

10. Автореферат

Авторефератът е разработен в пълно съответствие с нормативните изисквания и утвърдените академични критерии за този тип научни текстове. В него е постигнато удачно равновесие между сбитост и съдържателна наситеност, като са представени ключовите акценти от теоретичната рамка, методологичния дизайн и емпиричните резултати. Текстът предлага ясна и структурирана картина на изследването, без да навлиза в излишна детайлност, като

същевременно съхранява неговата научна тежест и логика. Формулираните приноси са коректно изведени и обвързани с постигнатите резултати. Като рецензент потвърждавам, че авторефератът напълно изпълнява своите функции и адекватно представя същността и значимостта на дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Критичните бележки към дисертационния труд имат по-скоро уточняващ и надграждащ характер, като основните аналитични аспекти вече са разгледани в съответните раздели на настоящата рецензия. Като препоръка с ясно изразена практическа насоченост бих предложила разработването на самостоятелно издание, ориентирано към учителската практика, в което авторският модел да бъде представен чрез конкретни сценарии и приложими решения, с оглед подпомагане на учители в целодневната организация на обучението, които поради по-малкия си професионален опит и често не разполагат с достатъчно увереност при реализирането на ефективни дейности по интереси.

Моля докторантката да отговори на следния въпрос: Какви са възможностите за надграждане на авторския модел ОКЗИ-Природа чрез интегриране на принципите на STEM обучението с цел целенасочено развитие на природонаучната грамотност и ключови компетентности у учениците в начална училищна възраст?

12. Лични впечатления

Не познавам докторантката лично и поради това не мога да споделя преки лични впечатления от нейната академична и професионална дейност. Въпреки това, представеният дисертационен труд оставя силно и трайно впечатление със своята задълбоченост, методологична прецизност и ясно изразена изследователска позиция. Текстът разкрива автор с висока степен на научна култура, умение за самостоятелно мислене и способност да превръща сложни теоретични постановки в работещи педагогически решения. Особено впечатляваща е последователността, с която идеите са разгърнати – от концептуално ниво до тяхната реална емпирична проверка. В този смисъл, въпреки липсата на личен контакт, създаденият научен продукт сам по себе си е достатъчно убедително свидетелство за високия потенциал и професионалната зрялост на докторантката.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научноприложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за разви-

тие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Николина Петрова Гаврилова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Методика на обучението в детската градина и началното училище по родинознание и природознание“, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

С оглед гореизложеното убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Николина Петрова Гаврилова в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по…, докторска програма „Методика на обучението в детската градина и началното училище по родинознание и природознание“.

18.04.2026 г. Рецензент: .....
Доцент д-р Ани Епитропова